

HET JOODSCHE BRUIDJE

DOOR SANI VAN BUSSUM

SANI VAN BUSSUM: HET JOODSCHE BRUIDJE

HET JOODSCHE BRUIDJE

SANI VAN BUSSUM

HET
JOODSCHE BRUIDJE

EEN ZEDENSCHETS UIT
ONZE DAGEN

MCMXXXIII
N.V. EM. QUERIDO'S UITGEVERS-MIJ.
AMSTERDAM

DE dame nam het spiegeltje uit haar taschje, en rustig, of ze alleen was, deed ze de dingen, die noodig waren voor haar toilet. Ze zette voorzichtig den fijnen hoed recht, schoof een lokje op zijn plaats, dat onder haar oor was weggevlucht, en drapeerde den sierlijken sluier zoo, dat hij met gezicht en hoedrand 'n bekoorlijk geheel vormde. Poeieren deed ze zich niet, naar 't scheen; ofschoon haar gezicht wel een fijn laagje van dat donzig schoonheidsmiddel deed vermoeden. Maar dan was het zóó saamgegroeid, zoo één met haar tint, dat men het niet zeker wist; en blijkbaar had zij in ieder geval te veel smaak, om zooiets in 't publiek, en onder mannenoog, te doen. Doch zij plooide de gebloemde, zachte, soepele zijden sjaal losjes en coquet in haar manteltje, en begon rustig, haar taschje gesloten hebbende, de witte glacétjes over haar vingers te schuiven.

De mannen dan, geboeid, volgden met belangstelling het schouwspel. Zij waren, op dat oogenblik, vergeten dat zij bestonden; dat de trein bestond, dat de wereld bestond.... Zij waren die handschoentjes, die in rimpeltjes over de fijne vingers gleden; zij voelden hoe dat zachte, stoffen manteltje zich vleide om de zijden sjaal, en hadden neiging om méé dien lossen knoop te helpen strikken. Zij ademden het bescheiden, verrukkelijke parfum, dat van haar uitging en de coupé tot in de verste hoeken pénétreerde; zij waren, in 'n intense schoonheidsgenieting, de zachte teedere pastelkleur, de wazige vorm van dien kleinen, blauwen hoed, de fijne lijn van dat profiel.... Zij waren al die honderd petits riens, die het uiterlijk van een vrouw boeiend en bekoorlijk kunnen maken en, met de ernstige zorg, den diepen ernst van de artiste die in ieder harer schuilt, aangebracht, het tot een kunstwerkje

kunnen stempelen, dat de schoonheid heeft van een bloem.... Zij waren, in dat extatisch oogenblik, opgenomen in de poëzie van haar wezen....

De dame echter had geen oog voor de mannen om zich heen, en het was haar niet kwalijk te nemen. Zij zaten daar, in de grauwe eentonigheid hunner kantorige jassen, de vervelende gelijkvormigheid hunner onverschillige hoeden, de botte stijve witheid hunner stoompijp-achtige, vastgeschroefde boordjes; terwijl de zwartige sombere broeken met hun rechte, straffe reclameplatenplooï (die het rijtje hunner dragers uiterst geschikt had gemaakt om de stof te leveren voor een houterig Egyptisch bas-relief), plompverloren neervielen over een reeks van allemaal-eendere schoenen, die nog nooit voor de schoonheidscommissie waren geweest en die, — het feit angstvallig verbergend, dat zij zooiets edels bevatten als den men-

schelijken voet, — kennelijk geen ander doel hadden dan te trappen, te stappen en door den modder te baggeren.... Ook lagen hun handen nog sloom op hun knieën, en de gelaten waren zoo wanhopig-cleanshaved als een gladde kale vlakte, neen een geasfalteerd plein maar zijn kan, waar geen bosje gras het waagt, met zijn levende sprietjes de doode soberheid te verbreken.

Geldverdien-machines. En dan verlangden zij nog dat de vrouwen verliefd op hen waren, en het hun geheele leven bleven en in hen de schitterende verpersoonlijking zagen van het erotische ideaal, — „er, der herrlichste von Allen!“ — harer naar schoonheid en poëzie dorstende ziel.... Blijkbaar waren zij zoozeer overtuigd van hun innerlijke charmes, dat....

Maar reeds naderde de trein het station en zij hadden hun oogen los te maken van dat fijne, fragiele, misschien-niet-

eens-meer-zoo-heel-erg-jonge-wezen-
tje (maar wat deed het ertoe?) in haar
élégant, pastelblauw mantelpakje en
hoedje, in de distinctie der kousen en
dof-zachte schoentjes, dat hen gefasci-
neerd had en thans, na in een sereene
rust de rest van de reis te hebben door-
gebracht, zich gereed maakte om den
trein te verlaten, met de onnavolgbare
gratie en koel-voornamen kalmte, die de
geboren lady kenmerken.

Ja, zij had hen gefascineerd en allen na-
men zij zich voor, — eindelijk weer
eenigszins tot zichzelf gekomen door de
knarsing, die hun het stilstaan van den
trein aankondigde, — om haar in het
oog te houden en eens te zien, waar zij
ging....

Natuurlijk vergaten zij dat bijna ter-
stond, nadat zij uitgestapt waren en op-
genomen in de volte van zoovéél wezens
en wezentjes, en geabsorbeerd, bijna
onmiddellijk, in hun directe belangen.

De dame echter ging onder de kap van het station, door alle mollegangetjes mee, waarin de grootestroom haar maar voerde en eruit gekomen, stond zij ineens in het volle licht van den machtigen, wijden wolkenhemel, in het volle rumoer van de uitbundige, naar alle kanten zich opdoende, met geluid en met kleur, met rossen en razen op haar instormende stad....

O.... Amsterdam! Is er ergens een entree, waar zich zoo heerlijk „opendoet”, wat aan den stroom is opgegroeid, wat het oude en het nieuwe in zich bevat, den grijzen bouw van eeuwen her en het felle, jonge, krachtige leven-van-vandaag, is er ergens zulk een klaterende, juichende inkomst van dat machtig conglomeraat, dat levend organisme: de groote stad?

Het zijn wel ten eerste de wolken, die je opvallen, neen die op je vallen, die je vermorzelen in hun geweldigheid; de

groote bolle lichtende witte wollen, de donkere sombere zware met de randen van zilver, dat heele gespeel en gewoel van licht en tinten aan die wijde, blauwe welvende hemel.... En dan is er het water, dat al dadelijk komt getuigen van de waterstad, het water dat je zulk een gevoel van ruimte en rust geeft, vroolijk toch zooals het de bonte vroolijke hemel weerkaatst te midden van zijn vlugge schepen; het water dat, zwart en blikkerend 's avonds, de rijen lichtjes aan zijn boorden draagt, als kransen en snoeren van goudgeflikker om het donkere, rijzende silhouet van de stad....; het water, als met twee armen omvangend het plein voor het station, en u voerend als door een boog, naar de wereld van torens en straten en teekenachtige gebouwen en trams en carillons, wier leven, zich persende door de nauwe, drukke, vroolijke, roezige, winkelstraten, adem scheppende op de ruimere pleinen, tot rust komt

in de zich verwijdende kringen der grachten, om uit te loopen en te vervloeien eindelijk, tot verre eindelooze wegen en wijken uitgedijd, in het lage, groene, vredige stille land....

Maar op den voorgrond, als om het teekenbeeld te voltooien en er zijn bevalige a-symmetrie aan te geven, verheft zich nog, met eventjes iets Russisch misschien in zijn contouren, de St. Nicolaaskerk die het oog trekt, en verderop spitsen fijn en vaag de stadstorens, en het is of men met een sprong het plein en de breede brug over moet, om die huizenwereld daar te bereiken.

Even stond ons dametje stil, aarzelend rondziend.... Toen nam zij haar richting en haastte zich naar de brug, en ineens, opgenomen door het lawaaiende stadsmilieu, was zij niets meer; heel haar bijzonderheid, haar indrukwekkendheid was weg en zij was een dwergje, een

frutsje blauw op de brug, waar andere frutsjes gingen, rood, wit, beige, groen. En zij verdween, zij was opgenomen, weg in de stad, de stad had haar verzwolgen en het hemelwilde spel ging door, de treinen stormden aan, de auto's raasden, de trams tingelden en bogen om langs de rails, zoemden aan met gesmoorde zware geluiden, de carillons zongen half-verstaanbaar, gedeeltelijk hoorbaar slechts, hun hoge, afgebroken, zwakke melodieuze, fleurige lied, alsof de torens oude stammen waren, waarin een heerlijk, zoet leven nog niet sterven wilde.

Maar ook het geringste, nietigste wezentje, het kleinste vlekje kleur, dat daar door die stad dwarrelt, her- en derwaarts uitwijkende in onberekenbare bewegingen, een raadsel voor dengeen, die het van bovenaf zou bekijken, heeft nog een doel en wij zouden ons dametje hebben kunnen terugvinden, in een au-

to'tje misschien, of wachtende, tusschen twee trams, op een vluchtheuvel; wij hadden haar door dat gekrioel kunnen volgen en dan hadden wij meer wezentjes kunnen zien, die, van verschillende kanten komend, zich allemaal in dezelfde richting bewogen, allen naar één doel en zoo, hun „levenslijnen” volgend, hadden wij ze ten slotte samen zien komen aan een bepaald huis, waar zij een voor een in verdwenen.

En het huis was een oud huis, ergens aan een statige laan, waar nog de arme, oude, verlaten patriciërshuizen staan, die met moeite hun voorname uiterlijk bewaren, daar zij de vernedering hebben moeten ondergaan hunne verwaarloosde ruimten, — waar eens de rijken hun gezinsleven vierden, — te zien opdoffen voor zooiets minderwaardigs als zakendoeleinden of feestgedoe.

Dit was dan een feestgebouw en voor

hen, die kwamen, was het net wat het wezen moest en schoon voor hun Doel; want er was iets heel liefs te herdenken en het was zulk een goede daad daarvoor samen te komen (bovendien is een feest altijd iets plezierigs!), dat zij dankbaar waren ze te mogen volbrengen.

En zoo kwamen zij dan van allen kant en er was veel welgekleedheid en smaak en chic en zelfs eenvoud in hun uiterlijk, al hadden zij dan ook niet allen die extra tic van *élégantie* en verfijnde distinctie, die de draagster van het pastelblauwe *complêt* onderscheidde en die niet onverklaarbaar was, als men wist dat zij uit Engeland kwam; want de Engelsche dames *zijn* *élégant*. Maar wat haar betreft, zij zou toch *élégant* en bekoorlijk zijn geweest, want zij behoorde tot die tak der familie, de Van Mindens, waarvan ieder lid, en al was het het meest mismaakte, allerschlemieligste nakomertje, nog altijd iets aantrekkelijks en

innemends had, iets onweerstaanbaar bekoorlijks, dat stormenderhand de harten won.

En dan uit Engeland! Maar met haar waren de anderen gekomen, van alle kanten, uit Den Haag, uit de provincie, uit België, Parijs.... Ja het had niet veel gescheeld of ze waren uit Genua gekomen en, — waarom niet? — uit Amerika! De familie is groot genoeg....

Ja, de familie is groot genoeg en zij is nog altijd wel zóó samenhangend, dat zij oude, lieve tante, die half een herinnering is geworden, een kostbare, dierbare herinnering, viereen wil als zij haar gouden bruiloft met ouden, lieven oom beleeft....

Zeldzaam, zeldzaam was het! Daar waren alle tantes en ooms al lang en breed gestorven en kijk eens aan: die twee alleen, die twee die geen kinderen hadden, waren blijven leven om hun gouden

bruiloft te vieren als een klein, idyllisch paartje, roerend van liefde en hulpbehoefendheid, beminnelijk van eenvoud, frisch en „bij” van geest of ze nog zóó versch begonnen te leven, fier nog en sterk van wil en kwetsbaar, maar ook dankbaar en kiesch en hartelijk in een wereld, die zich wel vriendelijk beschermend om hen heen gebogen hadden waarin zij aangepast en gewend waren in den langen, rustigen na-tijd van hun leven.

Tante had haar politieke overtuigingen en haar scherpen, critischen geest, haar eerlijke gemoed en haar vlugge tong.... Wat? Zij was socialist als 't er op aankwam, zij was voor den wereldvrede, zij was het eens met Briand en zij had het al dadelijk begrepen, dat die Stresemann het bij het goeie eind had gehad, en zij overlegde ernstig met hare bezoekers over Mussolini en informeerde tegelijk precies en uitvoerig naar hun persoonlijke omstandigheden, maar zij was cy-

nisch genoeg, — ja, dat doet een lang leven! — om ook hen te begrijpen, die wisten aan welken kant de boter zat, en heel wat te doorzien van den niet-idealistischen kant van het leven.... Zoo was zij groot, heel groot en belangrijk in eigen gevoel en zij was toch zoo klein, ook weer in haar eigen gevoel en in dat van anderen: zij was niets dan een klein vrouwtje, een klein oud menschje, weggezonden in haar stoel en hulpeloos en uit een anderen tijd en alleen haar gelaat leefde, en er lag die stralende glans op, die innige verheerlijkte zieleglans, die beter dan haar woorden, al bijna niet meer van deze wereld was....

Oom, keurig gedistingueerd mannetje, — en wat zag hij er nog jeugdig en respectabel uit, een kwiek heertje, als hij daar kwam aangestapt! — oom had zijn geestigheid, zijn nuchtere, koele verstand, zijn fijnen glimlach, zijn toewijding, zijn ordelijkheid. Zeker, ook zijn

ordelijkheid! Ze leefden met z'n tweeën in een knus, proper benedenhuisje aan een stille straat, en oom onderhield het voortuintje zelf. En zoowaar, daar had hij op zijn leeftijd nog een prijs gekregen van „de commissie” voor „het mooiste tuintje”. Was dat niet iets om eeuwig trotsch op te wezen? Het diploma hing in een lijst aan den wand....

Dien morgen stond oometje op, en bekeek zijn vrouw. 'n Lief gezicht had zij, 'n héél lief gezicht. Gezegend was hij met haar geweest.

Zij deed haar oogen open en zag hem aan. Hij feliciteerde haar.

— Hoe bèn je? zei hij.

— Hoe zal ik zijn? vroeg ze zenuwachtig. „Goed ben ik niet, zei ze. M'n borst.... m'n borst is niet goed....”

— Je borst is al zoo lang niet goed, zei oom....

— Nee maar, ik zeg het je: het is niet in

orde met me.... dáár zit het...., en ze wees op het arme, oude, ingevallen borstje, onder de propere witte nachtpon....

Een zorg deed zijn gezicht betrekken; ze zei het zoo ernstig.... Maar ze had immers altijd geklaagd, met haar 'n beetje verwende stemmetje, altijd over die borst, over dat zwakke lichaam.... Kom, het zou wel weer 'n beetje meevallen....

En hij deed het eenige, dat hij als een bezwering tegenover den angst van die klachten kon stellen: hij nam zijn taak weer met onbezweken trouw op, hij werkte, zoo hard hij kon. Dikwijls meenen wij met werken al wat er dreigt van ons af te kunnen wenden.... Hij maakte de kamer aan kant, hanteerde den stofzuiger, zette het ontbijt klaar, bracht haar 'n kopje thee op bed....

— Vandaag moest je dat niet hoeven te doen, meende zijn vrouw. Op zoo een dag! Zij had een gevoel dat haar man, die altijd zoo voor haar sloofde, heden

door lakeien bediend hoorde te worden.
— Gekheid, zei oom, 't huis moet even-
goed aan kant. Als ze daar komen, moet
alles toch in orde zijn? Je weet niet wat
ze van plan zijn....

Het was waar, de dag hing alseengroot,
geheimzinnig raadsel, over hen.... Je
wist niet wat hij brengen zou, maar iets,
iets goeds, verrassingen zou hij zeker
brengen....

— Jitschok, help me m'n goeie japon
eens aandoen, zei tante. Ik wil klaar zijn
als de post komt.

Maar ja, ze hoefde daar op de post te
wachten! Lang vóór de post was er al
een telegram, en daarmee was de feest-
dag al begonnen. En toen: plomp, plomp,
plomp, zeien de stukken, die de brieven-
besteller in niet-eindigende opvolging
door de gleuf liet vallen, en men had
haast geen tijd om ze rustig te lezen,
want waarachtig: daar werd al gebeld
voor het eerste bloemstuk....!

Op dat oogenblik, toen die geweldige mand binnenkwam, — frisch en vrochtig, en wat rook die! — drong het pas goed tot oom door, wat er gaande was. Hij nam ontroerd de hand van zijn vrouw.

— Bekkie, zei hij, en hij beefde op zijn korte beenen. Bekkie...., — het was of hij haar iets vreeselijks, iets ontstellends meedeelen moest, — we zijn vandaag vijftig jaar getrouwd....!

En ze keken elkander aan, en lachten, terwijl ze bijna huilden.... Toen verborgen zij hun gezicht aan elkanders borst, omdat het niet kón, omdat het net is, of je in de zon kijkt, als je zóó diep blik in elkanders ziel....

En zij waren allebei dankbaar, dat zij iemand hadden om bij te huilen, van vreugde, van ontroering, van weemoed.

En 's middags zou er een feest zijn....!
Geen kleinigheid! Voor hen alleen, om

hèn, de twee oudjes zonder kinderen, zou er feest zijn! Als men nog kinderen had dan sprak het vanzelf, dan zorgden de kinderen ervoor, maar hier in hun geval? Niemand was er immers toe verplicht? Wie had het dan op touw gezet? Wie het initiatief genomen?

Dat was natuurlijk die hartelijke neef geweest, die groote zakenman, 'n aange trouwde neef nog wel, maar die als goud was voor de familie.

En hoe het gegaan was? Dat hoeft je niet te vragen; zooiets doet men op z'n modernst, als beschaafde lui, die weten wat aanpakken, wat organiseeren is.

Er was een circulaire rondgezonden, getikt, keurig netjes; er had een vergadering plaats gehad, er was een comité benoemd.... alles in orde, hoor! En het geld dat binnenkwam, — en hoè binnenkwam: van alle kanten, van arm en rijk, — werd netjes verantwoord, — ook weer door een commissie....

Natuurlijk waren die groote zakenman en zijn vrouw, — die als familiehoofden fungeerden, — er nog niet toen de stroom der feestgangers, — Amsterdammers en vreemden, — begon binnen te druppelen. Natúurlijk waren zij er niet, iedereen begreep waarom. Waren zij niet als zoon en dochter voor de twee ouwetjes geweest? Reken maar dat zij ze op 't oogenblik haalden!

Maar de feestgenooten kwamen, bij bosjes of als eenlingen, binnen, en netjes, hoor: ze werden in de vestiaire ontvangen, zooals 't hoorde, door vestiaire-juffrouwen, en kregen een nummer alsof 't op een officieele gelegenheid was. Iedereen prees den maatregel: heel goed, waarom niet? Kunnen er nooit vergis-singen komen! Al bèn je nou familie....

En inmiddels vlogen zij al van de vestiaire-bedoeningen — hè, wat 'n last! — vandaan, en hadden er omhelzingen, begroetingen, herkenningen plaats....

— Hé, ben jij hier? Wat 'n gijn.... Hoe lang heb ik je niet gezien? Is dat je zoon....? Ja....! Hoe oud is die dan....?

De zaal, die versierd was, — kijk ereis, warempel: 'n podium, met twee fluweelen leunstoelen in 't groen! — vulde zich met een vreemd, lachend, nog wat onwennig publiek. Dames en heeren, genoeglijke kleine zakenlieden en ambtenaars en handwerkslieden, élégante jonge meisjes en opgeschoten, als heertjes gekleede boys bekeken elkaar met verholen verbazing en nieuwsgierigheid: wie ben jij....? Ben jij óók van de familie....?

Maar de moeders kenden elkaar, kwamen naar elkander toe, feliciteerden elkaar, wezen elkaar hun zonen en dochteren, en als zij 't even ongemerkt konden doen, trokken zij hun echtgenooten aan de mouwen: — Kijk es, weet je wie dat is? Dat is Fietje van Japie! Ga even naar d'r toe!

De vrouwen zegden tot elkaar, dat zij er

goed uitzagen, en dachten van elkaar, dat zij oud geworden waren. De heeren presenteerden elkander een sigaar en wisselden gijntjes.

De dochters vroegen hunne moeders, aan de moeders van de zonen voorgesteld te worden, de zonen informeerden wie de dochters waren.

Reeds begon het publiek wat meer met elkaar vertrouwd te raken. Een geroezemoes van stemmen klonk op, de piano begon een vroolijk deuntje de zaal in te slingeren....

Daar vlogen de deuren open en de ceremoniemeesters naar binnen, zenuwachtig, in hun witte gesteven borst en manchetten, onder het zwarte pak, blom op de borst....

— Dames en heeren! De piano zweeg.

— U wordt verzocht zich in de rondte te scharen!

Ja, en daar had je ze al, daar waren ze, ieder met eenceremoniemeester gearmd,

en achter het bruidspaar de goede neef en nicht. 'n Complete optocht.

Hoe ze toegezongen werden, en hoe ze rondgingen, buigend en glimlachend of ze hun heele leven koning en koningin waren geweest....!

Een lente van kindertjes, — ook al door een lachende nicht geleid! — zong hen plotseling met een frisch geluid, dat als een zon doorbrak, liedjes toe en de kinderen mikten, — serieus en degelijk als kinderen dat gewend zijn — hun een vlucht van bloemetjes in het gezicht....!

Er waren er, onder de grooten, die plotseling een prop in de keel kregen, niet verder konden zingen, maar dat waren natuurlijk de ouderen.... Ik denk dat bruid en bruidegom op dat oogenblik ook geen solo ten beste hadden kunnen geven....

Maar eindelijk waren zij gezeten, op hun fluweelen stoelen, die 'n beetje zwak in de lenden bleken te zijn, en een voe-

tenbankje als steun dringend noodig hadden.

En toen was er het défilé, en 'n féliciteeren, 'n vragen, 'n herkennen, einde-loos....

— Hoe is het dan met u, tante? U ziet er nog aardig goed uit.... Kijk es: ze heeft 'n kleurtje! Geregeld 'n jonge vrouw.... knap is ze; ze concurreert nog met ons allemaal....

— ....Nee, ik ben niks goed.... zei tante met haar verwende stemmetje. Ik ben niet in orde, geloof me maar, wat ik je zeg: m'n borst is niet goed, waarachtig niet.... Kijk: dáár zit het....

— Och kom, u overleeft ons allemaal!
En de piano speelde, maar weer moest de piano zwijgen, want er schraapte iemand zijn keel, en er werd aandacht verzocht, want de goede neef, — met zijn van scherpe voren doorsneden, zorgenvol gezicht, — begon een rede, en het was een grappige, geestige rede, die

iedereen lachen deed, en dat was ook juist de bedoeling van den goeden neef: de stemming moest erin gebracht worden!

Maar de stemming was er best, iedereen genoot bij voorbaat al van alles wat er komen zou, en men was geïnteresseerd toen een vreemde deftige oude heer, van den leeftijd van het bruidspaar, naar voren trad en in zulke uitgezochte bewoordingen als het jonge geslacht niet meer kent, de jubilarissen complimenteerde en den verbaasden gasten meedeelde, dat hij vijftig jaar geleden, op de groene bruiloft van het geachte paar, als ceremoniemeester gefungeerd had en hun toen, eveneens met een aanspraak, een bouquet had geoffreerd!

Men verlangde niets liever dan te juichen en den ouden vreemdeling uit het verleden desnoods een ovatie te brengen, nu men zijn boodschap begrepen had, maar de oude heer was het nog niet

moe, en begon, terwijl zijn zwakker wordende stem hem bijna begaf, herinneringen uit het verleden op te halen, die niemand meer verstond....

Gelukkig kwam er een consternatie, de kellners traden binnen met de groote bladen met limonade (want om niemand aanstoot te geven had het comité besloten, het feest alcoholvrij te houden; ja, de tijd van de borreltjes van oome Jolie was lang voorbij!). De kellners kwamen dus met de bladen met limonade, en er werd geroepen: op je plaats gaan zitten! Want opdat niemand zou worden overgeslagen, moest ieder een vaste plaats innemen.

Het was dus een „sauve qui peut”, en ineens was alles gezeten, en de rede geëindigd. Keurende, gretige blikken werden naar de groote bladen geworpen, een ieder maakte zijn plan op om direct te weten wat hij nemen zou, en er was een bevrediging in de harten, toen er

ook, uit de deur die als een poort van belofte was, groote schotels met zeer-gunstig-uitziende zoetheid bleken te voorschijn te komen, vlak achter de bladen-met-glazen aan. Want nietwaar? dat hoort er nu eenmaal bij! Je kunt toch geen feest vieren zonder iets lekkers!

En de conversatie, die altijd graag na de consumptie komt, nam een aanvang, aan de tafeltjes, waar het eigenste bij elkaar zat, en van tafeltje naar tafeltje, over en weer.... Scherts en nieuwsgierigheid en genoeg en „witz” waren op slag tegenwoordig, en iedereen gedroeg zich op zijn wijze....

Sommigen gingen rond, met het glas in de hand, nu het eenmaal veroverd was, en ze het hun toekomend schoteltje eerlijk hadden leeggegeten; — dat waren de ondernemende, zwervende, onrustige geesten.... Anderen zaten in een passieve houding, het heele tafereel langs zich heen latende gaan en in zich opne-

mende, in rustige afwachting van wie er tot hen zou komen. — Dat waren de contemplatieve, bespiegelende naturen, die zich in vredig flegmatisme lieten leven en genot vonden in de vreugde zelf....

Het mooie meisje, het erkend mooie meisje, dat met verbazing en afkeuring de élegante Engelsche in oogenschouw nam (allemaal poeier: zij had dat niet noodig) had zich goed zichtbaar, in een bestudeerd gemakkelijke houding neergezet. Ze zat rond te kijken, onder de jongelui en desnoods onder de oudere mannen, wie haar straks ten dans zou vragen; want natuurlijk zou er gedanst worden: anders begreep ze niet waarvoor ze hier was! — En ze zat rond te kijken onder de meisjes ook, nauwlettend keurend of er een bij was, die bij haar ook maar in de schaduw had kunnen staan! Toen dit onderzoek naar wensch was afgelopen, en ze weer vrijer ademhalen kon, had ze niets meer

te doen dan te wachten op de hulde, die haar gebracht zou worden.

Zij was inderdaad mooi, het mooie meisje.... Haar fijne tint was als 'n bloem bij haar vollen, golvenden, goed gesoigneerden rijkdom van springerig, blond haar; boven de zacht-zeegroene zijden blouse, die haar blanken hals en volle armen bloot liet, kwamen haar donzen wangen, haar fijne neus en mond, haar bleekblauwe oogen en lange, blonde wimpers lieflijk uit; en op haar boezem, als een bloem bij een bloem, rustte kwijnend, teeder-rose, een heerlijke, volle, weelderige roos....

Maar er was iets, dat haar schoonheid ontsierde; een kleine, ontevreden trek, die zichtbaar werd, toen de hulde, die haar gebracht zou worden, zich bleek te beperken tot enkele heimelijk geworpen, verstolen blikken, en zij alleen en onaan- gesproken bleef zitten, terwijl anderen, meisjes van niets, bleekscheeten of roet-

moppen met te lange neuzen, te breede monden en 'n sof van schelle poerimkleuren aan hun magere sprinkhanenlijf, zich amuseerden en lachten en midden in het vroolijk gezelschap stonden. Waarvoor ben je dan mooi, als anderen met het succes en de pret wegloopen?

Maar voor de moeders en de tantes en de oomes en de jongemannen was zij een heerlijke noot in het geheel, daar heel wel aangebracht, en zij genoten te meer van hun samenkomst, nu er zooiets liefelijks in de familie bleek te zijn.

De familie dan, verbroederde zich, de vreemde elementen vielen samen, sloten zich aaneen, verteederd, in de gemeenschappelijkheid van de mooie, goede, feestgedachte. Als een vreemd, donkerder stroompje in het meer van samenheid waren nog de Diassen zichtbaar, tesamen, achter elkaar binnengekomen; een heele jeugdtrap van kleine, levendige mensen met pikzwart haar en don-

kere, vroolijke oogen (dat waren die Diassen die zoo goed zingen konden, die zelfs een componist hadden opgeleverd!). En als een lichter, anders gekleurd stroompje de Neeters, bleeke, groote menschen met rood haar en hoekige jukbeenderen en sombere, satirieke gezichten (maar ze hadden toch ook die fijne sopraan onder de vlamharige zusters, die ouder geworden, alweer een jong sopraantje had voortgebracht!).

Ja, de zwarten en de roodharigen waren nog, in hun groote samenhangendheid, apart zichtbaar, maar de bruinharigen, de blonderen, de Vieyra's en de Waverens en de Van Mindens, waren één geworden; zij waren niet meer te onderscheiden, zij hadden stamgezichten gekregen en behoorden tot één gens, en het begrip „tante" en „moeder" viel 'n beetje samen.... En de nachten, — er waren er al van zeventig, — verzusterden

zich met de lang-uit-het-oog-verloren
nichten....

— Mag ik je m'n dochter voorstellen?

— Wel, wel, is dat jouw dochter? Wat
worden we oud! Maar heb je m'n zoon
gezien?

— Is dat die student?

— Ja, wat zeg je van 'm? Knappe jon-
gen, hè? Nog twee jaar, is-ie klaar! 'n
Kop als 'n ijzeren pot, wat ik je verze-
ker!

— Maar vertel me eens, wie is toch die
christenjongen daar, met dat lorgnetje?

— Dat? Dat is toch de verloofde van het
kleinkind van Clare? 'n Door en door
nette jongen....

Inderdaad, de christenen waren er ook,
zij hoorden bij de gens, zij waren de
vreemdeling binnen de poorten, de mee-
loopers die, aangetrokken door de dra-
gers en draagsters van den beminnelij-
ken, pittigen, tintelenden familiegeest,
met vreugde daar verbleven en den rijk-

dom van hun frissche, jonge, zuivere, sterke barbarisme aan het geheel toebrachten.... Zij waren Ruth, die Naomi met overtuiging, met toewijding volgde, en de stam was Boaz, die zich met liefde tot Ruth overboog....

Zij hadden al lang begrepen dat hun naïeve voorstelling, die van den jood een soort van kruising maakte tusschen een sinaasappelenverkooper en een oud-testamentischen, van wraakgedachten, — oog-om-oog, tand-om-tand! — vervulden, tentbewonenden, baardigen patriarch, op geen werkelijkheid berustte. Neen, tot hun verbazing hadden zij bemerkt, — door hun ontmoeting met een enkele hunner, in aanraking gekomen met de heele, uitgebreide familie, — dat het menschen waren zooals zij, van dezelfde dingen vervuld, in denzelfden tredmolen loopend, dezelfde mengeling van goed en kwaad vertoonend, meteenzelfde levenspeil, dezelfde gewoonten

en vreugden en moeiten en zorgen. Het waren ambtenaars zooals zij, zakenmensen, geleerden, sportlieden, kunstenaars, kleinburgertjes, winkeljuffrouwen, onderwijzeressen, kantoorlui, soldaten, ingenieurs, fabriekswerkers... Er waren dommen en schranderen onder, beschaafden en onbeschaafden, fatsoenlijken en doortrapten, philisters en bohémiens, dwepers, idealisten en nuchtere practici, felle politici en lauwe onverschilligen, arrivisten, parvenu's en door-en-door-voornamen, geslaagden in het leven en schlemiels, — precies als overal....

En de heerlijke aantrekkingskracht van het verschillende, het andere, afwijkende, die de twee werelden met elkander in aanraking bracht, die de christenjongens verlangen deed naar de fijne, tengere, intelligente, levendige élégante joodsche meisjes, die de hartender joodsche meisjes deed uitgaan naar de trou-

we, eenvoudige, degelijke, sterke blonde jongens; de joodsche jongens verzot deed zijn op de blonde pracht en forsheid, de geestelijke onverfijndheid en frischheid der christenvrouwen, en, voor de germaansche jonge vrouwen, de donkere, interessante kop van den jood deed opleven als een ideaal, — diezelfde aantrekkingskracht deed hun ook datgene waarin de heele familie, het geheele volk van hen verschilde, aanvoelen als iets moois, iets aangenaams dat hen verrijkte....

Ja, ze waren anders, zeker, ze waren vrijer in den omgang en met meer innige gevoelsuiting, ze hadden een warmer, sterker familieleven waarin het goed was, opgenomen te zijn, een grooter levendigheid, een intenser belangstelling misschien, een breeder opvatting....

Natuurlijk, zij hadden ook hun ondeugden, — welk volk heeft ze niet? — maar de buitenstaanders hadden al lang be-

grepen dat die ondeugden vooral te vinden waren bij de grover besnaarden, de ongunstige, mindere elementen onder hen, die immers ook bij ieder ander volk de dragers, de demonstranten der volks-
ondeugden zijn! Maar bij de fijnere, voornamere elementen, — die bij dit volk niet speciaal en alleen onder de rijken en vooraanstaanden gezocht hoefden te worden, — vonden zij een noblesse, een terughouding, een politesse de coeur, die zij zich schaamden, in hun bevooroordeeld simplicisme niet verwacht te hebben.

Zoo voelden zij zich dan wel op hun plaats, prettig en thuis in die familie die, zooals de meeste joodsche families, hare vertakkingen in het buitenland had, sedert bijna al wat jood was zich eenmaal, in de ballingschap, had moeten beperken tot den handel. Zij was internationaal in hare betrekkingen en uitloopers, en dat contact met de brandpunten der

beschaving elders, met andere toestanden en gewoonten, had hare leden juist die gemakkelijke losheid van omgang gegeven, dat *savoir vivre*, dat hen aangenaam aandeed en op hun gemak zette, en dat zij bij hun eigen verwanten, — ook de meest aristocratische, — maar nauwelijks zoo vonden.

Onder de groepjes die zich vormden, was er ook een dat zich verzameld had om een bleeke vrouw, die nog haar best deed er jong en energiek en dapper uit te zien, maar iets schraals en vermoeids had met haar grijzend haar en — in vergelijking met de mooie toiletten in de zaal, — eenvoudige kleeven. Zij was het middelpunt van het gesprek en zij wees triomphantelijk op haar man, die even bleek en even glimlachend, maar eenigszins in elkaar gezakt, naast haar zat.

— Hij is bij Tuschinsky geweest! zei ze stralend. Wat zeg jullie ervan? Hij net zoo goed als een ander! Met 'n auto kan

je alles doen! Ze hebben hem met een auto gehaald, en we hebben 'm naar binnen geholpen, en hij heeft prachtig alles gezien, kostelijk hoor!

En ze lachte, ze lachte van geluk en trots, dat ze dit bereikt had, en haar verlamde man lachte ook, als met een weerschijn van haar lach, en hij deed zijn best om in deze omgeving van flinke gezonde mensen even blij te zijn als zij.

Maar zij, ze was stralend, ze had het wel aan een ieder willen vertellen! Haar heel getrouwde leven had zij gewerkt en geploeterd, dat zij erbij vergrijsd en verkommerd was, om tóch nog het hoofd boven water te houden, toch nog te overwinnen, ondanks het ongeluk, dat in den vorm van die verlamming over haar man en kinderen was gekomen, en zie: dit wás een overwinning.....! 't Was 'n overwinning, 't was de plaats waar iedereen naar toe wou, waar iedereen geweest wilde zijn, het was wat iedereen gezien

moest hebben, voor haar het mooiste van Amsterdam, en het leek haar dat haar man nu niet zoo veel meer miste in het leven, nu zij dit voor hem veroverd had.

Ja, wat is het dan een geluk dat sommige menschen net zijn als de kinderen: den hemel vinden zij op de zonderlingste plaatsen; de hemel kan voor hen bij Tuschinsky zijn....!

Maar er was ook een andere man en die was recht van lijf en leden en gezond genoeg, en die had misschien toch nog wel willen ruilen met den verlamde....

Hij had een redevoering gehouden, 'n heel aardige, en er was maar 'n oogenblik geweest dat hij bijna niet verder kon, dat hem de krop in de keel kwam, entoen was hij er ineens weer overheen, zuut! net zooals je met je boot over een draaikolk schiet, die je naar omlaag wil trekken.... Hij ook was dapper, hij was geloof ik wel het hoofd van het comité en hij dribbelde en deed z'n best en zorgde

en glimlachte en je kon het hem niet aanzien dat hij alleen stond in de wereld, dat hij z'n eenig kind, z'n zoon, z'n prachtige jongen verloren had en toen na korten tijd ook zijn vrouw, en dat hij met de wond van zijn ontzettende eenzaamheid en zijn herinneringen rondliep, zich overal aan stootende, aan alles wat voor de andere menschen enkel vreugde was....

Zoolang je nog maar glimlacht! Zoolang je nog maar glimlacht heb je dat onduldbare er niet bij, dat anderen met hun medelijden aan je wond raken en ze opnieuw doen bloeden.

En hij glimlachte en was bedrijvig, hij was overal tegelijk, hij hield z'n rede en scheen werkelijk gelukkig, en hij washet ook 'n beetje in die uren, net zooals iemand die op een dun vliesje ijs loopt, en zich staande houdt, zoolang het ijs maar niet doorbreekt onder zijn voeten. En zoolang het ijs nog niet doorgebroken is,

loopt hij immers net zoo goed als een ander....!

Zoo hield hij zich staande, met zijn eenzaamheid als een ziekte in zich, dankbaar dat hij iets voor anderen doen mocht, dat hij in een midden van verwanten mocht zijn, (maar ze stillen je honger niet naar het eigene, ze hebben zèlf het eigene en daar gaan ze inop....!); en alleen soms, als een genezing, als een zegen voelende en zoekende de zachte vriendelijke, dankbare, innig begrippebde blik van die twee oude menschjes, die hij had helpen te goed doen en voor wie hij bijna als een kind was, en als een vader tegelijk....

— Zitten jullie goed? Heb je wel een voetskussen, tante? Alleen hun oogen spraken, ze vergaten hem antwoord te geven, hun oogen zegden alles, wat zij hem zoo graag zeggen wilden en hij voelde zich bevredigd, gelukkig, gestild voor een moment....

En iedereen was vriendelijk voor hem, de liefde ging in stroomen naar hem toe zonder dat iemand hem ook maar een woord zei, dat hem aan zijn verlies had kunnen herinneren, en zelfs in de harten der allerarmsten, die er zich van bewust waren dat hij het, anders dan zij, wel heel goed kon doen in de wereld, dat hij tenminste financieel geen nood behoefde te hebben, was nog geen spoor van nijd of afgunst op hem te vinden.... Indien iemand, dan werd het hem gegund: zij voelden, dat hij toch de allerarmste was, zij gevoelden zich rijk en waren bedrukt door de gedachte, dat zij hem niet konden helpen....

Zoo was de goedheid en beschroomde liefde als een cordon om hem heen, en gedurende deze uren tenminste kon het ergste geen vat op hem krijgen. Hij was beschermd....

Ja hij was beschermd en opgenomen, als in een innig verband, in den familiekring

en hij was van tafeltje tot tafeltje, hij was een middenpunt waaromheen de gesprekken zich tot zachtheid en fijnheid temperden, terwijl toch de scherts niet ontbrak, en hij had het inderdaad druk, want er moest gezorgd worden, middelerwijl, dat de zaak vlot verliep en er stond nog een verrassing op het programma....

Midden in een gesprek werd hij gewaarschuwd, als voorzitter van het comité, en het heele comité werd gewaarschuwd en ze verdwenen, er gebeurde iets in de gang, er werd geheimzinnig gefluisterd en heen en weer geloopt en onder de mensen kwam een onrust en een verwachting; ieder voelde, dat er iets ging plaats hebben....

En ineens gingen de deuren open, het comité trad binnen en in zijn midden kwam een heer, een stevig, volbloedig, vroolijk, vriendelijk, stemmig gekleed man.... Hè....? zeiden de gasten: 'n Rabbijn....?

Ja inderdaad, het was een rabbijn, het was rabbijn die-en-die, en hij trad binnen, omstuwd door het comité, in zijn waardigheid....

Oi, wat moest een rabbijn hier, waarom.... waarvoor.... wat had dat in? En de vrijdenkers onder hen (er waren er zoowat!) rimpelden ernstig hun voorhoofden, zich afvragende of zij het met hun geweten konden overeenbrengen, een dergelijke, misschien wel officieele, aanwezigheid op hun feest te dulden.... Maar de meer eenvoudigen, die ieder z'n vrijheid lieten en zich om principieele kwesties den kop niet gek maakten, zagen met belangstelling wat er gebeuren ging en voelden het in ieder geval als een eer en een plechtigheid, dat dit bezoek hun feest kwam wijden....

De Rabbijn.... Achter hem aan, dun en lang en ernstig en minzaam, traden drie heeren binnen, die bij hem schenen te behooren.

— Het bestuur....! werd er gefluisterd.
Het bestuur? Welk bestuur? Waarvan?
De drie heeren zetteden plechtstatig hun hooge zijden hoeden van hunne hoofden, en er werd stilte en aandacht verzocht, en de voorzitter van het comité begon een rede. Hij vertelde den verbaasden feestgenooten, dat men het bruidspaar eer had willen aandoen, en zinspeelde op iemand in de familie, die niet verlangde genoemd te worden, maar die door een groote gave (iedereen trachtte zich dadelijk al de kapitaalkrachtigen, die het zijn konden, voor den geest te roepen, maar een bescheiden man, die zich aldoor op den achtergrond had gehouden en bijna door niemand was opgemerkt, dook nog dieper weg in zijn stoel, en hij had de voldoening dat geen enkele hem met onbescheiden of prijzende begrijpende blikken of woorden lastig viel,) door een groote gave aan een bekende vereeni-

ging, een levend monument had geschapen, waardoor in een reeks van goede daden der jubilarissen gezegende naam voor het nageslacht zou bewaard blijven.

Dat was dus de verrassing; de twee oudjes straalden, het was alsof er licht op hun gezichten glansde, en toen in een dof stemmenrumoer de bevrediging der vergadering zich had geuit, kwam er nieuwe aandacht, ditmaal voor den rabbijn, en de menschen drongen nauwer toe om den bekenden man te hooren, en de zeldzame gelegenheid te benutten, die hun zoo onverwacht geboden werd.

Nauwelijks bemerkten de drie statige heeren dat de rabbijn zou gaan spreken, of zij haastten zich hun hooge zijden hoeden op hun hoofden te deponeren, als vrome, eerbiedwaardige lieden, die weten hoe men zich hoort te gedragen. De andere mannen dan, vrijdenker of

niet, hadden, als in een reflex, uit jeugderinnering de neiging om hetzelfde te doen, maar zij bemerkten dat zij hunne hoeden niet bij zich hadden, die buiten in de vestiaire opgeborgen waren. Ja, en zij voelden wel dat het decorum niet gedoogde, zich zoolang een zakdoek op het hoofd te leggen, zooals zij zeker als jongens zouden gedaan hebben, wanneer er gebeden werd en pet of hoed niet aanwezig was.

Zoo stonden zij dan, kampende met die dwingende suggestie, en de ellendige gewaarwording niet van zich af kunnende schudden, dat zij iets nalieten wat zij doen moesten en zich niet eerbiedig genoeg gedroegen, terwijl een akelig kaal en koud en leeg gevoel op het hoofd, of het er tochtte, hen telkens naar hun kruin deed grijpen.

De drie heeren echter, als drie dunne torens van vroomheid en fatsoen, staken, verlengd nog door hun hooge hoe-

den, boven de menigte uit....

Maar weldra was men in de levende, tintelende woorden, die van de lippen des rabbijns vloeiden, zichzelf vergeten.... Wat 'n levenskrachtig man! Wat was er een blijheid, een warmte, een vuur in zijn woorden! Hij richtte zich tot het bruidspaar dat, de oogen tintelend van belangstelling, de gezichten gespannen van vreugde en aandoening, recht overeind in de fluweelen stoelen zat, hem de woorden van de lippen lezend.

Hij liet hen voelen, hoe blij hij was met deze schoone daad, de reden zijner komst, en hoe getroffen door dit schoone lange samenleven, dit heerlijke huwelijk van twee bescheiden mensen, die in hun eenvoud tot een lichtend midden van hun kring, een wonder van harmonie en vrede en rust waren geworden, uit een lang vervlogen tijd tot ons komend en allen weldadig aan-

doende, die iets van zijn glans mochten genieten.... Hij zei de verbazing uit, die over hem gekomen was, toen die twee kinderlooze mensen daar van alle kanten herdacht en als omhooggeheven werden door liefdevolle handen.... — Het is niet waar, zei hij, dat ze geen kinderen hebben: ze hebben juist veel kinderen, meer dan menig ander! Al wat jong is in de familie is hun kind, en goede kinderen zijn het ook, geen ouder kon er betere hebben....! En hij sprak mooi, hij had het over het huwelijk als een heilige, gezegende instelling, en noemde, met liefde voor de oude taal, eenige Arameesche woorden voor schoone begrippen, (ja, dat is nóg wonderlijker en geheimzinniger en onbekender dan Hebreeuwsch!) en iedereen was blij, nu hun rabbijn zooveel geleerdheid bleek te bezitten, en zoo warm en gloedvol en eenvoudig menschelijk en zelfs met humor sprak.

Er was voor geen cent zalving in zijn woorden, en zijn uitingen hadden niets van 'n vermanende, of sombere, of zelfs ook maar stichtelijke preek; hij zou er te bloedwarm, te vroolijk, te kinderlijk, te blij, te natuurlijk, te bescheiden voor geweest zijn. Maar juist zooals hij was, zoo argeloos-direct-menschelijk, in zijn eenvoud en blijdschap die overstelpende stroom van woorden over hen uitstortende, die uit zijn hart kwamen, moest hij zijn, werd hij voor hen aanneemelijk, als een man die zij verstaan konden, als een der hunnen die weergaf wat zij voelden.

Neen, er was zalving noch verlangen om te stichten noch preektoon in zijn voordracht, het zou niet bij zijn persoon en spontanen, oosterschen aard gepast hebben, maar hij was zelf stichtelijk, hij was het levende hart van de vergadering, en niemand, nu hij er eenmaal was, zou hem gemist willen hebben; zij voel-

den wel dat dit het hoogtepunt was; en deze oogenblikken, waarin hij sprak, de mooiste, beste, de feestelijkste, de heiligste van den dag.

Maar hij was ook geestig, hij trachtte een schets te geven van het leven dier twee, en ach: hij kon het toch zoo slecht .... Want hun leven, en dat van zooveelen der aanwezigen, had immers in het teeken van het diamantvak gestaan, van dat gezegende, ongelukkige „vak”, en wat wist een rabbijn nu van „steentjes” en kletjes en chips en boort?

— Ik heb er geen verstand van! riep hij uit, in komische wanhoop....

— 'n Geluk!” interrompeerde honend een stem....

Het was een van de roodharigen, die zelf voor zijn leven aan de schijf geketend, daarmee te kennen wilde geven, dat het maar beter was, als men er niets mee te maken had....

Een grinnik van instemming ging door

de aanwezigen, maar de roodharige zelf, hoewel den glimlach niet van zijn lippen kunnende weren, nu zijn interruptie zoo'n succes had, trachtte in zijn oogen den somberen blik te behouden... Toen de Rabbijn zijn rede geëindigd, zijn zegenwenschen en den dank der vereeniging wier vertegenwoordiger hij was, uitgesproken had, en vele handen gedrukt, lichtten de drie heeren minzaam hunne hoeden en zetten koers naar de deur. Omstuwd van het comité trad de rabbijn dan uit, en de stroom der feestgangers sloot zich weer, er was toch wel even een opluchting toen men zich weer onder elkaar voelde....

En of het feest nu pas goed los begon te komen, verhief zich een geroes van stemmen, wirrelden en warrelden de menschen door elkaar en zette de piano in voor den langverbeiden dans....

Eindelijk dan....! Een lach ging over de gezichten der jonge meisjes, een ernstig

onderzoekende trek gleed over die der jonge mannen.... Maar men was niet van elkander afhankelijk! Wel neen, de meisjes namen zich dadelijk voor om een hupsje met elkander te maken, zoo noodig.... Men was immers niet onder vreemden? En den dans zouden zij zich in geen geval laten ontgaan; pret kun je tóch hebben....

En het waren, onder deze vroolijke, gezond-wereldsche menschen, niet alleen de jongeren die den danskriebel kregen, neen, de beenen wilden overal van den vloer. Het liedje „Grossmutter will tanzen”, werd werkelijkheid, en ze konden het nog, hoor! Grossmutter was Grossmutter niet meer, neen, ze was jong, ze was sierlijk en élégant en goed gekleed en geconserveerd, ze kon nog tegen de jongeren op en grootvader was niet meer de uitgezakte, reumatiekige oude heer van vroeger, neen, de grootvaders waren ferme, energieke ventjes ('n

klein beetje voorzichtig maar in hun bewegen!), en zij droegen colbertjes en brillen en 'n blom in het knoopsgat, en leidden hunne dames met zekerheid, triomfeerend in de kennis en routine, die zij van de oude dansen hadden, en verheugd, dat zij ze nog eens weer beleven mochten....

Maar na de ouderwetschigheid kwam de nieuwerwetschigheid en toen bleek het, dat al die walsers en polka-springers maar stuntelige foxers en trotters waren, en dat was de triomf van de jeugd....

Zoo gleed en glipte en wipte de menigte, als een levend stuk golfbeweging, door de zaal en de kellners staarden het aan en het bruidspaar glunderde en genoot op zijn troon en die aan den kant zaten verlustigden zich in het schouwspel en namen nauwkeurig op, wat er zooal gebeurde in dien wemelenden, rythmisch bewegenden troep....

Er was ook een heer uit Indië, met een vriendelijk, onschuldig, bedeesd en toch verlangend gezicht, wiens groote attractie zijn schitterend-verzorgde, gave, blinkend-witte tanden waren en geen wonder, daar hij ze pas in Europa had laten aanmaken! Dat zijn immers juist de dingen, die je doet als je met verlof bent.... En je doet nog weleens wat meer....

Hij zag er piekfijn uit, echt om door een ringetje te halen, als iemand die op de mailboot gelegenheid en tijd te over heeft gehad om te leeren hoe je je in chic gezelschap hoort te gedragen en te kleeden, en wat je doen moet om je op beschaafde wijze te amuseeren.... En wat waren er hier veel jonge meisjes! Dansen had hij zich ook „laten leeren”, want dat hoort erbij, vooral op zoo'n boot, en zijn rug kreeg vandaag haast een knak van het buigen, dat hij moest doen bij het begin van iederen dans....

Zijn tegenbeeld was wel de verloren zoon, die niet op het appèl ontbrak en hier in zijn getemde opstandigheid te midden der menigte verkeerde, maar die op de boot zeker met wantrouwen zou zijn aangezien door de zelfbewuste hofmeesters; door de gladde volmaakte officieren ongetwijfeld onmiddellijk met vaste hand verwijderd, en zelfs door de pruimende gemoedelijke Jantjes, die de brani-muts scheef op den kop dragen, met twijfel opgenomen....

Ja, de verloren zoon was er, hij had zich wel verwaardigd te komen onder de philisters, hij was nebbesj blij dat hij toegelaten werd, en toch, in de geweldige trots van zijn opstandige hart ervan overtuigd dat hij ze een eer aan deed door aanwezig te zijn, en dat hun samenzijn er aan belangrijkheid door won.

Maar hij was in een ongewoon milde stemming, de lekkernijen hadden hem

verteederd en de gedachte aan het mooie feest hem ontroerd, hij zag de familie op haar sympathiekst en bovendien zeldzaam verfleurigd, door de aanwezigheid der vele jonge meisjes en knappe, aardige vrouwen, (maar de verloren zoon kiest altijd het neusje van den zalm), en bovendien had hij voor deze gelegenheid zijn bescheiden equipmentstukken met zulk een zorg genoodzaakt, het uiterste bij te dragen tot de verfraaiing van zijn uiterlijk, dat hij zich voor 'n keer welgekleed voelde en het maatschappelijk minderwaardigheidsbesef van hem afviel....

De heer uit Indië, die een specialiteit was in affe verlovingsen, had deswege met een eenigszins wantrouwende stemming onder de jonge meisjes (en de oudere, niet te vergeten!) te kampen. Alles goed en wel, maar men wist niet in hoever zijn avances consequenties inhielden, en wie wordt graag de risée

van den kring? Mooi was hij óók niet, en hij moest niet denken dat hij hier als een soort van uit-de-lucht-gevallen veroveraar kon komen, met plenty chance! Neen, om ál zijn mooie tanden, en zijn mooie positie, en zijn geschiktheid om van de keerende mailboot meteen een huwelijksboot te maken nog niet!

Tenslotte had hij echter zooiets hunkerends in zijn onschuldige, bloemzoete facie, dat men zich milder gestemd voelde, hem niet meer zoo streng ontweek, en hem de genade aandeed, met hem te dansen en zijn houterige bewegingen, die in ieder geval van een ernstig, moeizaam streven getuigden, liefdevol en geduldig te begeleiden....

Maar de verloren zoon is altijd een goed danser geweest. Het is een eigenschap van hem, zoo goed als zijn sprankelende geest, zijn luchtige levensopvatting, zijn onweerstaanbare-charme-als-hij-wil, zijn eigenschappen zijn.

Deswege is hij dan ook altijd een doorn in het oog geweest van de brave, werkzame, met minder uiterlijke en innerlijke bekoring toegeruste mannen. Ja, maar, als al die aardige dingen er ook niet aan verbonden waren, dan zou immers niemand verloren zoon willen zijn? Men betaalt er waarlijk duur genoeg voor....

....Was het omdat hij zoo'n goed danser was, dat de vrouwen het als een opwindend voelden, een eer en een onderscheiding, door hem gevraagd te worden? Zeker is het, dat zij het zich later zouden herinneren, en er met trots van zouden vertellen, als een interessante, sensationeele, prikkelende, opwekkende gebeurtenis! Daar haalt het dansen met den degelijksten jongen niet bij....

Maar ook is het waar dat de intuïtie der vrouwen, haar goddelijke, nooit falende intuïtie, de zoete kern ontdekt door de dikste lagen van maatschappelijk

verval en discrediet en desolatie heen, evenals de dikste lagen van schoonen schijn haar nog de armoede van een onbeduidende persoonlijkheid niet kunnen verbergen....

En zoo ergens, dan hadden zij hier gelijk, de vrouwen, dat zij het fluïde van zijn persoonlijkheid, de fleur zijner conversatie zochten en hem de weldaad van haar rijkmakende toenadering, van haar vriendelijke, hem toeschitterende behaagzucht, haar lieve begrijpende tegemoetkoming zoo gulweg schonken; want het was niet alleen haar intuïtie die haar den weg wees: neen, van dezen verloren zoon was de begaafdheid naar geest en gemoed bekend genoeg, en er was smart om hem heen om wat hij had kunnen zijn, voor zichzelf, voor de familie, die hij tot een glorie van roem had kunnen verheffen.... als hij gewild had, als het noodlot gewild had....

Maar naast de smart, was er bewonde-

ring, respect, ja zelfs een, nauwelijks geuite, stil-gevoelde, liefde om hem heen, want zoo is dit heerlijke volk, dat het begaafdheid en kennis, dat het de geestelijke goederen weet te waardeeren ook in het schamele kleed, en geen zijner zonen uitstoot om lage verachtelijke redenen van stand en aanzien. Bij dit volk is het mogelijk, was het tenminste mogelijk, dat men het nederigste werk kon verrichten en toch tegelijk geëerd zijn als een voorganger en gezocht en geraadpleegd door de grooten, en een arme berooide timmermanszoon die geen steen had om zijn hoofd op neer te leggen, die van honger de aren van het land moest plukken, kon dáár met dien van hoogsten eerbied getuigenden titel: rabbi, toegesproken worden. Dat is het Oosten, de erkenning van de innerlijke waarden als het meerdere, het hoogere, en in dit volk is het Oosten tot het Westen gekomen, het heeft zijn

grooten zoon vooruit doen gaan en toen is het zelf gekomen, het heeft zich aangeboden en het Westen, neen het Noorden heeft het haastig in Ghetto's gesloten, zoodat het verborgen was in zijn midden, als de flonkerende, kleurige juweelenschat in de strenge, sombere, grauwe Gothische kerk.... Gedachteloos, onwetend gaat men eraan voorbij en toch.... O, als de Westerlingen het maar wilden zien, wat zou het hun hart verwarmen en hun oog verheugen, eindelijk bewust dien rijkdom van warm gemoedsleven, schitterend intellect, sappigen humor, diepen ernst en innige oer-artisticiteit te ondergaan, die bonte van leven tintelende wereld, die daar in hun midden ligt, verlangend om gekend, erkend, geliefd te worden en zijn Oostersche warmte en gloed toe te voegen aan het trotsche geheel hunner nuchtere, materieele, zij het dan ook bewonderenswaardige cultuur....!

De besten hebben het wel geweten; 'n Rembrandt heeft het gezien, 'n Shakespeare maar nauwelijks, maar een Walter Scott, een Wallace, een Lessing konden het niet zwijgen, hebben het eerlijk, in vreugde erkend en het toegeroepen aan de wereld....

Dat is het hooge, het edele, het beste wat zij herkend hebben, het goud in de alliage, de helle straal van het kristal in den nauwelijks geslepen steen, 't is God, dien zij in den bedelaar hebben gezien, den koning in het schamele, versleten pelgrimsgevaad....

En iets van dat beste, dat heerlijkste was ook hier aanwezig, en het uitte zich misschien daarin wel het sterkst, dat de maatschappelijk verachte, on-sociale man, de vrije vogel, de verloren zoon er niet uitgesloten bleef, maar evengoed zijn uitnoodiging had ontvangen en opgenomen was en bleef in den kring.... En daarom was het belangrijker dan

het scheen, er was symboliek en beteekenis in het samenzijn dier schijnbaar zoo wereldsche, vroolijke groep, er gebeurde veel meer dan er scheen te gebeuren, zooals er altijd veel meer gebeurt dan er schijnt plaats te hebben, in elk ding dat wij waarnemen van dit wonderlijke, gecompliceerde heelal. En als je de gevoelsstroomingen had kunnen zien, zooals wij de lichtgolven waarnemen, dan had je daar in die dansende lichte menigte, om dat eigenaardige type heen.... Want vaag ergens in het binnenste van al die stoere kleine zakenmensen, die felle, niets ontziende strijders-om-het-bestaan, was een schuwheid, een aarzeling, een eerbied, een vragen, of het misschien toch anders was, en de verloren zoon, — ergens.... in een wereld waar andere waarden golden.... — misschien juist de behouden zoon....

Maar wat er dan ook in die menigte, onzichtbaar, gebeurde, zeker is het dat

zij danste. Zij danste, zij bewoog zich in een slangachtige, rhythmische golving die als gezweept werd, en toch lenig, streelend begeleid, door het opwindende gebonk en de meesleepende melodieën der altijd parate, geestdriftige piano. En alles danste, de verloren zoon danste en de oom uit Genua, en de heer uit Indië, met al zijn mooie tanden, danste en de moeder van al die dochters danste, en de student danste en het mooie meisje danste en de christenjongen met het lorgnetje, en de dame in het blauwe complêt, met al haar aangeboren gratie en aanvalligheid, nog verfijnd en perfectionneerd door haar Engelsche sfeer; en de bleeke, stemmige, grijze vrouw danste en de goede neef, en de jonge meisjes, die jong waren en de jonge meisjes, die oud waren, allen dansden zij, met hartstocht of met bedachtzaamheid, met toewijding of nonchalance, sierlijk en zwevend of stijf en

stamperig en onbeholpen, maar in ieder geval met een wereld van jolijt en amusement in hun oogen en gebaren en stemmen....

Twee menschen echter waren er, die niet met elkaar dansten. Zij hadden elkaar nog niet gezien. Dat wil zeggen: zij hadden elkaar natuurlijk wel gezien, zóó groot was de zaal en de menigte niet, of je zag elkander, maar eigenlijk.... neen eigenlijk hadden zij elkander toch nog niet gezien. Want als je elkander ziet, dan moet je elkaar herkennen, dan moet je naar elkander toegaan, en.... Dan moet je met elkaar praten, en je bent bang.... je bent bang, dat je dan een heel teer, fijn huisje bij jezelf stukslaat, met ruwe hand, je bent bang voor je eigen emoties, je herinneringen....

De Engelsche dame, het fragiele Engelsche vrouwtje, tusschen twee dansen in, stond, met slap neerhangende hand-

jes, de oogen strak naar den grond gericht, zorgvol, gespannen, 'n oogenblik na te denken.... Waarom ging ze niet naar hem toe? Wat 'n dwaasheid was dat! Wat weerhield haar? Wat 'n sentimentaliteit! Natuurlijk, ze zòu ook naar hem toe gaan, nu dadelijk, ze zou vroolijk praten, gewoon, er was niets, er was immers heelemaal niets! En er was nooit iets geweest, het was heel dom, om nu door je stijfheid en onnatuurlijkheid net te doen, of er wèl iets was....

Bovendien, wat was hij? 'n Gesjochten jongen. Door zoo iemand laat je je niet van je stuk brengen. Zij echter, zij was een dame. 'n Oogenblik kwam een diepe schaamte over haar, een smart, die haar knieën deed beven, dat zij dit durfde, dat zij dit wilde denken. Neen, het was ook niet waar, ze zag hem niet klein, ze zag zijn vroegere grootheid, 't kwam er niet op aan wat anderen van hem dachten, en ze zou naar hem toe gaan,

natuurlijk zou ze naar hem toe gaan!
En ook hij stond peinzend, even naar 't
raam gekeerd, en toch met een overzicht
van de zaal, in zijn nu glanslooze, droe-
ve oogen, de verloren zoon. Hij stond
daar, ook met neerhangende armen, de
vuisten zonder dat hij 't wist, dichtge-
knepen. Hij zou natuurlijk naar haar toe
gaan, o zeker....! Dat hij dié nu juist hier
ontmoeten moest! Ze zat immers in En-
geland, had hij altijd gehoord. Maar
natuurlijk, als je bij de familie komt, —
nooit kom je bij de familie, en dien
éénen keer dat je komt, dat je de zwak-
heid hebt, — als je bij de familie komt,
ben je alles te wachten. Je oude herin-
neringen staan om je op, je kunt ieder-
een ontmoeten, je bent vogelvrij, je kunt
ieder oogenblik getroffen worden....
Alles wat je wenscht te vergeten, waar
je niet meer aan wenscht te denken, wat
je wenscht te vermijden omdat het je
kapot en zwak zou maken, komt op je

af met een brutaliteit en een onverwachtheid, die je verschrikt terug doen deinzen, die je spijt doen hebben dat je gekomen bent....

Maar natuurlijk zou hij naar haar toe gaan! Zoo'n bourgeois-madam, wat dacht ze wel? En meteen doorkreunde, doorfleemde hem een pijn, dat hij zóó aan haar dacht, dat hij zóó zijn jeugd-ideaal met drek wierp en besmeurde, en hij had ergens willen gaan zitten huilen, heel eventjes maar, in een hoek.... O, maar ja, natuurlijk, hij zou naar haar toe gaan, hij zou 'n paar fratsen zeggen tegen die vrouw van een vreemden man, die haar met juweelen had belegd, ja, hij zou haar laten zien, dat hij nog even trotsch en zelfstandig en ongebroken was als altijd, ondanks.... Neen: hij zag er netjes uit, nu. Onwillekeurig streek hij over zijn pak....

Maar behalve die twee, was er nog een

derde in de zaal. Er waren 'n paar heldere, scherpe, bijna ondeugende, en toch zoo vriendelijke goede oude oogjes, die alles opmerkten. Die alles zagen wat er in de zaal gebeurde, — en niet gebeurde. Waarom hadden die twee elkander nog niet gezien, nog geen hand gegeven? Waarom danste hij niet met haar, hij, die zich het beste zoo goed wist uit te zoeken, waarom had zij nog geen poging gedaan om een ronde met hem te maken, zij, die niet genoeg scheen te kunnen krijgen van den dans, met allen? Ei, ei, ei. Was het dus tóch waar geweest, wat zij toen gevoeld, gedacht, — en gezwezen had, was er iets geweest tusschen die twee. Iéts maar, 'n gedachte. Iets dat nooit uitgesproken was misschien, maar dat toch bestaan had. En zij, zij had het gevoeld en begrepen, toen.

Ze zag het tooneeltje weer voor zich, ze was zelf weer jong, tenminste, 'n heel

wat jongere vrouw nog. En alle jongelui uit de familie bij haar, dien Zondag, toen de zon zoo helder scheen. Zij zag de kamers, haar mooie kamers, met de vriendelijke meubels, het glaswerk, het theegerei, het gebak. En 'n gelach en gepraat, en muziek, en ook ernstige gesprekken, waar het vuur uitvloog. Ach, wat is dat jonge volk dan aardig! Natuurlijk, al die jongelui kwamen niet om haar, dat wist ze wel, ze kwamen bovenal om elkaar te zien, omdat jeugd jeugd zoekt, en een neutraal terrein daarvoor noodig heeft, ergens bij een pittige oom en tante, waar zij welkom is en zich veilig voelt en 'n oogenblik los kan komen en zich geven.

Maar zij, ze had er altijd zoo van genoten, ze was zoo blij dat ze bij haar kwamen! Met haar heele ziel had zij altijd meegeleefd in hun gesprekken, ze had hun aardige, modieuze of gedurfde of eenvoudige kleeding gezien, waar hun

persoonlijkheid zoo duidelijk uit sprak, hun levendige, veranderende, groeiende gezichten bestudeerd, van hun werk gehoord, hun idealen ingedronken, be-critiseerd.... En als in een bewegelijk, kleurig beeldje zag zij ook die twee daar, hij sprekend, gesticuleerend, in al de schittering van zijn jonge, begaafde, nog geëerde, maar reeds gedurfde persoonlijkheid, en zij luisterend, opziend naar hem, toch nog trachtend zichzelf te blijven, tegenwerpingen te maken, in een heldhaftige poging om zich niet weerloos over te geven aan de betoovering, eigen inzicht te behouden.... Waarover was het gesprek dan toch gegaan? Ach, wat deed het ertoe! Wat doet het ertoe waarover jonge mensen met elkaar spreken, in dien glanstijd, dien hoogtijd van het leven? Terwijl zij spreken, gebeuren er immers heel andere dingen in hun ziel? Zij zag die twee, hij vurig, boeiend, aantrekkelijk, zij in

haar brooze charme, haar fijne élégantie, en toch met dat ongerepte nog, die verwondering als van een kind, om den halfgeopenden mond, dien droom in de oogen....

Toen had zij gedacht, 'n oogenblik, zij, de domme, oude tante.... Ze had heimelijk gelachen en gefantaseerd en voortgesponnen aan den droom....

Maar het gaat altijd anders in het leven dan je denkt. En het was zoo anders gekomen.....! Met hem werd het toen al wonderlijk, hij ging eigen, vreemde wegen, niet het gebaande weggetje dat de menschen al voor hem klaar hadden. Hij vervulde de verwachtingen niet....

En toen ineens, hoorde je dat het meisje verloofd was.....! Ja, en 'n goede sji-des¹⁾ was het ook, niet zóóveel op aan te merken, 'n beste jongen, en 'n prachtige betrekking! Wat wil men meer? Oude tante, oude dwaze tante, die toen

¹⁾ 'n Goed huwelijk.

nog jonge tante was, slikte haar verwachtingen, haar romannetje in. Maar nu.... kijk, ze hadden elkaar niet willen zien. Ei, ei. Had ze dan toch gelijk gehad? Er was een vraag in haar oogen, er beefde een glimlach om haar mond... ....En hetzelfde tooneeltje, — o, die vroolijke, lichte, zonnige kamer! — hetzelfde maar dan van binnenuit geleefd, speelde zich ook af voor de oogen van het Engelsche vrouwtje. Zij zag zichzelf zitten. Wat was haar jeugd, in dat uur, blij en hoopvol geweest, en trillend van verwachting....! Het was een uur, schitterend en kleurig, als een zeepbel, als een vlinder.... Je wordt niet moe er-naar te kijken.... Zij zag zichzelf zitten. Zij zag dat knappe gezicht tegenover zich, zij hoorde die stem, meeslepend, overtuigend, bekorend....

Maar als je denkt dat de mooiste uren nog komen, dan heb je het mooiste al gehad. Alles was zoo anders geworden,

het was net of de wereld om je heen afbrokkelde. De belofte van dat uur was nooit vervuld....

En toen ineens haar leven donkerder, wolken over haar horizon, haar omstandigheden veranderd. Het leven kan niet altijd wachten! Ze moest een beslissing nemen, snel. Ze was op zichzelf aangewezen. Dus: „hinaus ins feindliche Leben”, of.... of een anderen uitweg. Er was een andere uitweg. Er was een jonge man, de goede jonge man, de deugdelijke, die waar je mee trouwt. Hij is niet mooi, hij is niet charmant, maar je trouwt met hem. En je wordt zelfs gelukkig met hem. Daaraan merk je hoe verstandig je gehandeld hebt. Neen, zij kon het harde, „feindliche Leben” niet in, ze was er niet voor opgegroeid, niet voor gemaakt. Ze keek naar de ringen aan haar zachte, fijne handen. Je *moet* welstand, zekerheid om je heen hebben, als vrouw, als de voortbrengende, je

moet een warm nest voor je kinderen kunnen verwachten. Ze had haar beslissing genomen. Maar op een keer, in den stillen familiekring, waar zij het was komen vertellen, had zij gehuild, enkel maar gehuild, onbedaarlijk gehuild.... Alsof zij al haar hoop, haar jeugdverwachtingen uithuilde.... Ze wist niet eens of de boodschap van haar tranen wel was overgebracht....

Natuurlijk: ze had geen spijt, ze zou nooit voor dat andere leven gedeugd hebben, maar toch.... Je moest er dan ook nooit meer aan hoeven te denken, aan dat fijne, lieve, teere dat je weg had geborgen in je herinnering, je moest er niet ineens plompverloren vóór worden gezet.... Bijna met haat, met iets schuws zag ze die richting uit, vanwaar eens de wreede, domme, verachtelijke teleurstelling voor haar was gekomen, de richting van hem, die door zijn leven, door zijn niet-slagen, haar had bedrogen....

En ook daar, ook in hem, leefde dat tooneeltje op, hetzelfde, die kamer.... Ook hij zag zich, zag zijn jeugd.... Hij zag zichzelf, geloovend nog in zichzelf, fascineerend, dat gezichtje daar tegenover hem boeiend, hij voelde de sfeer, de tintelende sfeer om zich heen.... Ah, je jeugd, je gouden tijd, waarin je je met je nieuwe, jonge kennis, je pas-verworven woorden, je ideeën, je eigen frische persoonlijkheid optooit als met veeren en bonte steenen, om te behagen en jezelf en anderen te verrukken....! Hij had gedacht toen.... even.... Ja, hij wist wel dat hij gefaald had, hopeloos. Maar toch.... En toen ineens, onverwacht, dat bericht van die verloving, dat je als een slag in je gezicht kreeg. Wel, het was goed, natuurlijk, ze moest niet denken.... het deed hem niet zóóveel! Je zou het niet eens voor jezelf willen bekennen, laat staan.... En bovendien: wat zijn vrouwen.... Die zijn immers niet van

zooveel belang....! Neen, hij was even ongebroken; hij was het vergeten, 'n voorvalletje, en dat nieteens, 'n droom.... Maar je moest dan niet plotseling er tegenover komen te staan en als een schrijning voelen dat verschil tusschen den opgang van je leven, — den zoeten, schoonen opgang, — en wat er tenslotte van geworden was....

Is er een magnetisme dat ons aan kan trekken tot wij ongemerkt in de nabijheid komen van die sterk aan ons denkt? Op een gegeven oogenblik bevonden zij zich beide heel dicht bij dat fijne gezichtje, dien breeden, zachten glimlach, die heldere oogjes, waar de humor, de nieuwsgierigheid, maar ook de overgroote hartelijkheid uit straalde. Met haar hooge klare stem, die nog zoo helder was als ze niet hoestte, kon oude tante ze allebei beroepen.

— Nou, hoe gaat het, kennen jullie me-

kaar dan niet meer? Ze strekten, bijna onwillig, de hand uit en boven hun ontroering uit, om ze te verbergen, werden ze allebei joviaal, luchtig, druk....

— Wel, hé, hoe gaat het je?”

— Ben je overgekomen?”

— En hoe gaat het jou?”

Hij schudde haar bovenmatig de hand, omdat de ontroering toch èrgens een uitweg moest vinden....

Maar de oude vrouw lachte, betrok hen in een gesprek.

— Nou, weten jullie nog wel dat je daar bij me gezeten hebben, toen we daar nog woonden, op de gracht? Toen al die jongelui bij me waren, op dien Zondag? Aardig lang is dat geleden, hé? Toen hebben jullie wat afgepraat!

Ze keek hen beurtelings aan, diep in de oogen, alsof ze tot in hun ziel wilde lezen, het was of je gepeild werd, o, of je openlag.... En toch.... het is zoo heerlijk, zoo bevrijdend om even begrepen

te worden, even te voelen dat er geweten, dat er met je meegeleefd wordt, omvat te worden in een liefde, gedragen door sympathie.... Er was, in den blik van de oude vrouw, zulk een hartelijkheid, zoo'n innige belangstelling, 'n weemoed, 'n zachte, vriendelijke goedheid, dat het leek of zij het leven zelf was, dat hen vergiffenis vroeg voor wat het hen had aangedaan.... En in de zegening van dien glimlach was het de jonge vrouw, of er iets uit haar wegvloede; 'n verbittering week, vrede kwam over haar, het was goed, zooals het was.... Onbewust, gaf haar gelaat zelf die straling, dien glimlach weer, die haar bescheen....

En ook hij, zelfs hij capituleerde, voor 'n oogenblik. Hij voelde zich zacht, weemoedig, tevreden worden, en stamelde 'n paar woorden, trachtte vriendelijk te zijn. Het leek hem even of alles goed was om hem heen....

De kleine Engelsche echter, in een spontane beweging, boog zich voorover, met devotie, over die oude hand en drukte ze tegen haar oogen.... Dan zagen de twee vrouwen elkaar aan, met een flauwen glimlach. Ze wisten dat ze elkaar voor 't laatst zagen, vandaag, in dit leven....

Maar het feest wil niet dat de individuen zo lang met zichzelf bezig zijn! Wel, er zijn immers wel meer ongeleefde romans (dat zijn de mooiste!) in de zaal? Het feest, dat is de gemeenschap, en reeds wachtte het feest weer, het nam hen op, de dans omwervelde hen, in dat zwevende rhythme van allen verwaagde het individu, verloor het zich, de persoonlijke gevoelens losten op in het genot van muziek en cadens en beweging....

Buigingen werden gemaakt, armen bewogen zich zacht en lenig, beenen werden met ingetogenheid in de juiste rich-

ting gedirigeerd, passen zorgvuldig gezet, rompen wiegden zich, er werd gelachen, gezwegen, meegeneuried.... De zaal was één hartstochtelijke, muzikale golving geworden. De paren hadden zich aan elkander gewend, niemand botste meer, ieder wist zijn weg en had zich aangepast aan die eene, vloeiende beweging, die melodie, dien maatslag.... Het was de Dans....

Ja en het was goed dat zij dansten. Het was goed voor de tobberigen en de reumatiekigen en de luidruchtigen (dat zij het eruit dansten!), en voor de dikbloedigen en de zwaar-op-de-handten en hen die verlegen waren, voor de dikken was het goed en voor de dunne, schrale, gebogenen, voor de nadenkenden en de zorgvollen en de onverschilligen, de rijken en de armen, de ouden en de jongen. Maar bovenal voor de vrouwen en meisjes was het goed, ja,

het was maar een geluk, dat zij dansten, want waarvoor heb je anders je jurken? Toch zeker niet om ze in de kast te laten hangen? Als de mode voorbij is, is ie voorbij, de jurken moeten „ausgenutzt” worden, want 't is maar kort dag voor hen; iederen keer, dat je gedanst hebt, hebben zij weer een keer te meer hun waarde bewezen, ja het geld dat je ervoor betaald, de moeite die je eraan besteed hebt, is pas verantwoord, als je er een voldoende aantal keeren succes en pret in hebt gehad. Wat 'n geluk dus dat zij dansten! Déze dag was tenminste niet verloren....

Zoo schoof en zwierde en schuifelde de menigte, maar er moeten ook pauzen in den dans zijn, al willen de hartochtelijkste dansers dat nooit heelemaal toeven; men moet éven amechtig kunnen neerkomen en uitblazen en, — gekheid! — ook wat gebruiken, en men zat bij elkander, vredig, heelemaal vereend nu,

en sommige ouderen schrokken even, want daar midden in de zaal, genoeglijk rondziend op al dat gedoe, daar stond oome Jolie, en oome Jolie was immers al lang dood.... En het wàs natuurlijk ook oome Jolie niet, het was die neef uit Antwerpen, maar de gelijkenis was zóó treffend, dat het leek of oome Jolie uit de dooden was opgestaan en hun een koude rilling over den rug liep....

En zoo was oome Jolie ook, op de een of andere manier, aanwezig, en er waren er méér aanwezig, die je niet zag, de familie was groter dan zij was....

Ten eerste waren daar de afwezigen, die niet konden komen. Daar was dat zieke meisje, aan haar bed gekluisterd, dat zoo graag gekomen was, en die jongen die in het zuiden genezing zocht. Maar zij waren er toch met hun hart en gedachten bij, en de gedachten van de aanwezigen zochten hen en er waren banden van affiniteit en genegenheid

en meelevende, en zoo waren zij eigenlijk tóch op het feest.... En zij niet alleen; ook de man die die verre zakenreis deed was er, en de neef in Amerika, en al de huisgenooten die men niet had kunnen meenemen om allerlei redenen, maar die toch óók wisten van den dag en die het voorwerp van het gesprek waren, zooals de feestgenooten misschien op dit oogenblik het voorwerp waren van hùn gesprek....

Zoo strekte de familie zich, als met een onzichtbaar net, wijd uit, maar zij was nog grooter, er waren er nog meer aanwezig....

Ja want oome Jolie was er immers geweest, op dat oogenblik, toen hij daar sterk en onmiskenbaar, had gestaan als een levend brok uit hun herinnering? Maar als Jolie er was, dan was Clara er ook, dan zag je goede oome David immers al voor je, met zijn lange, ietwat gebogen, vergrauwde gestalte, een

klok, die hij gerepareerd had, onder den arm, de peper-en-zout-kleurige lok boven zijn schrandere, droeve gezicht, verborgen onder den lagen hoed.... En dan kon Duifje immers niet verre zijn....? En dan waren er.... ach.... een wereld bevolkte zich voor hun oogen, de oude, oeroude stammoeder was er, ergens, met haar muts met fleurige linten, de oude vrouw waar het bruidje het verfijnde, geciviliseerde evenbeeld van vormde, hun herinnering nam gestalte aan, het waren dezelfde beelden, — immers, zooals zij ze ieder op zijn wijze, ook toen, aan de werkelijkheid hadden ontleend, — die in elkaar vloeiden tot een geheel; en naast en boven de menigte daarbeneden, was er nóg een menigte....

En waren de portretten er dan niet, die aan de kinderen en kindskinderen hadden geleerd, wat voor een heerlijke, lieve, kruijge typen er hadden geleefd in

dien voortijd, die hun het stralende aanzicht van die bescheiden, zachte eenvoudige grootmoeder hadden voorge-tooverd, de witte lokkige kop van dien knoestigen, verren grootvader? Zeker, ook op de geesten der kinderen hadden de voorouders hun werking uitgeoefend, al was het maar door een lichtvalling op 'n beetje broomzilver, die hun beeld had geschapen en het verband tot stand gebracht, en ook in de voorstelling der jongeren, hoe vaag dan wellicht, was iets van die menigte te zien.... En het sterkste misschien was bij hen wel levendig de herinnering aan dat portret, dat zij zoo goed kenden, van die zoo jong gestorven tante, — maar wat had zij nog 'n hoop kinderen ter wereld gebracht! — die vrouw met het bleeke, fijne, beminnelijke gezicht onder het hooge, zorgvuldig opgemaakte kapsel, en de bekoorlijke, tengere gestalte, edel en aanminnig van lijn, —

gehuld in een, met knoopjes gesloten, eenvoudig, fluweelen lijf dat, je voelde het, van een diep-paarse tint moest zijn geweest, wat men vroeger noemde: violet, of pensée.... Heerlijk was zij in hun herinnering, onwezenlijk en teeder als een heilige, van vereering omglansd als een offer, en als je in hun hersens had kunnen kruipen en een photo maken van de beeldjes die je daar vond, dan had je nergens zoo'n scherp beeld getroffen, door liefde dieper ingeëtst, als van deze jonggestorvene, die zoo lang nog leefde.... En misschien leefden zij en die anderen ook nog wel voort, waren zij aanwezig, op de wijze zooals sommigen denken, dat zij nog voortleven, maar het was niet noodig, zij waren er ruim voldoende, zij waren in de lichamen, gereed om voortgeplant te worden naar een verre toekomst, en in de geesten die hun stempel misschien zouden drukken op die nieuwe wor-

ding, en die den blik hunner oogen, de
valling van hun stem, de hùn alleen ei-
gen plooi van denken en het gebaar van
hun hand zouden voortdragen in het
komende geslacht....

Zoo was de familie dan wel heel groot,
zij strekte zich uit, niet alleen in de
ruimte, maar ook in den tijd, eindeloos-
heden reikten in haar elkander de hand,
het was de eeuwigheid die zich samen-
drong in dat ééne knooppunt, op die
eene plaats, in dat eene, werkelijke, in-
tens doorleefde moment....

....En de tijd ging voort, wat in de ruim-
te was trók weer, de knoop, langzaam,
ging zich ontwarren.... In den grauwen,
aanschemerenden namiddag, die druil-
de door de zaal, — maar daarbuiten
was nog het daverende licht! — terwijl
de piano bonkerig, automatisch voort-
ronsde, de voeten nog schuifelden,
maar de stemmen al zachter, gedemp-

ter begonnen te praten en een loomere stemming zich van de aanwezigen meester maakte, werden de horloges voor den dag gehaald. De treinen wachtten, het dringende leven riep....

— Ga je al weg....? Wacht nog even, er komt nog koffie....

Inderdaad, je verbeeldde je den geur al te ruiken, de kellners er al mee te zien binnen komen, het was te verleidelijk....

Eventjes dan nog....

En de koffie was best, en wat er bij was ook, het deed je goed, je was blij nog even gewacht te hebben....

Maar reeds was, nauwelijks door de gasten opgemerkt, net als op een echte bruiloft, het jonge paar, neen het oude paar, geëclipseerd.

Zij waren heengegaan, stilletjes, na 'n paar handen gedrukt te hebben, volslagen òp, uitgeput, zat van de emoties en de eer en de vreugde....

In het kleine, gezellige autotje had je ze

kunnen volgen, de goede neef en nicht tegenover hen gezeten, bij wien zij nog, tot slot van den wonderheerlijken dag, een intiem-rustig dinertje zouden gebruiken, en den avond doorbrengen....

Hand in hand zaten zij, de twee, alsof zij elkander niet durfden loslaten, of het dan te veel zou zijn, het schoone, geweldige leven, te zwaar, het geluk, om te dragen.... En zij, ze zat achterovergeleund, met de oogen gesloten, wegtrekkend dat gezichtje, dat figuurtje haast heelemaal, een niets, stervend bijna van vermoeidheid, en toch met dien verheerlijkten trek op het gezicht, alsof dat lange leven een pâte erover had gelegd, een stralende verklaardheid, die al niet meer van deze wereld was....

En de arme man, die zoo lang naast haar, met haar had geleefd, zag het; een zorg sneed door zijn hart, en bedroefd keek hij de twee menschen tegenover

hem aan, en ook zij zagen het, met hun oogen zeiden zij het elkander en ze fluisterden....

— ....Als het maar niet te veel voor haar is geweest....!

Maar zij, of ze het voelde, veerde weer op, de kwieke glans kwam in haar oogen, de lach om haar lippen terug.... Wat? ze wàs niet moe, ze was blij en gelukkig, ze had het heerlijk in haar comfortabele auto, — daar rust men in uit! — en ze zag naar buiten, om toch vooral niets te verliezen van het gaan door de fleurige, kleurige straten, door de vroolijke dichte menigte.... Het rijden was immers een feestelijkheid op zichzelf! Ja, het was een genot naar buiten te zien, in die zoo fel-levende, drukke, en toch zoo vredig-vroolijke wereld....

De schemer viel, in de winkels begonnen de lichten aan te komen, zij twinkelden op, steeds meer, in het rosse

herfstgoud van de grachten, alsof de stad een lichte vrouw was, weelderig, die zich opmaakte voor den avond.... Boven het rumoer uit, geweldig, kampfte het licht met het duister, wolken drevén, ontzaglijk; torens, fijn, zwartten uit tegen het zinkende goud of droomden weg, verloren in de duisternis.... En de trams gonsden aan over de bruggen, de auto's toeterden en kruisten en schoten door elkaar, de fietsen tjengelden en gleden, flarden carillongeluid, afgebroken, slieden door de lucht....

En het kleine autotje ging, het was een stukje licht, een brokje beweeg, en in zijn binnenste was zulk een vrede en vreugde, zulk een blijheid, zulk een.... „simche”, (wat mèèr is dan vreugde, vrede, vroolijkheid, geluk, wat niet te vertalen is, omdat 't ook dat feestelijkheilige, zalig-innige in zich bevat, dat vlak bij God voert....) dat het hun leek, den inzittenden, alsof zij het midden-

punt vormden van een stralende wereld....

....En ook de anderen nam de stad op. Zij nam ze op, zij voerde ze naar de treinen, zij verspreidde ze zooals zij ze had saamgebracht, en zij gingen met meer dan zij gekomen waren, rijker, gelukkiger, met versche indrukken die het contact met de levende werkelijkheid hun had gebracht. En zij zouden ze meenemen, zij zouden ze uitdragen in die verre wereld, en overal, in haar afgelegenste deelen en verste tijden, zouden zij haar den vorm, de eigenaardigheid opdrukken der familie, een stempel dat frissche kracht en scherpte had gekregen in de blijde, van aandoening vervulde uren van het schoone feest, dat lang nog na zou lichten in hun herinnering....

En het was goed dat zij het gevierd hadden, zij hadden er geen jaar mee

moeten wachten. Want er was nòg een gast geweest onder de aanwezigen, 'n heel stille. Een oude bekende van de familie is het; hij heeft haar al zoo dikwijls bezocht.... Je merkt hem nauwelijks op, maar hij is als de man die door het bosch gaat. Hij streept wat aan; hier streept hij een boom aan, en daar streept hij een boom aan.... Je begrijpt niet zijn motieven, je begrijpt ze maar zelden, je vraagt je zoo dikwijls af: waarom....? Waarom juist die, en die....? Maar als je later weerkomt door het bosch, dan zijn er leegten....

Ja, en ze had het wel goed gevoeld, maar ze hadden haar niet willen geloo-ven, toen ze het, met haar 'n beetje ver-wende stemmetje, klagend, bedrukt ge-zegd had....

— Ik weet niet, ik ben niks goed, geloof me nou, m'n borst is niet in orde.... dààr zit het....

Dat was de greep geweest van dien

gast, die zij gevoeld had; de vaste, on-
verbiddelijke greep van zijn knokige
hand....

De Malchhamówes.¹⁾

¹⁾ Doodsengel.